

ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ

Столярчук Н. М.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології*

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Питання, пов'язані з визначенням і усвідомленням власної ідентичності, були актуальними для людей завжди (згадаймо сократівське «Пізнай себе!»). Нині ідентичність є об'єктом наукового аналізу у дослідників з різних сфер гуманітарного знання – психології, культурології, історії, політології, філософії, соціології, завдяки яким розроблена різностороння методологія вивчення сутності, видів, механізмів формування та трансформації ідентичності [1; 4; 5]. Водночас, за наявності значної кількості потужних наукових розвідок природи ідентичності, актуальність цієї проблеми останнім часом тільки зростає. Таку ситуацію зумовлює іманентна властивість ідентичності постійно змінюватись, бути динамічною, відповідаючи на зовнішні соціокультурні виклики. Серед таких викликів найбільш очевидними є процеси глобалізації та міграційні рухи, зростаюча популярність соціальних мереж і месенджерів та їх вплив на формування ідентичності в нових, раніше неможливих контекстах.

Окрім цього, питання ідентичності все частіше стають предметом політичних маніпуляцій заради досягнення корисливих цілей представниками владних структур. Тому глибоке усвідомлення і прийняття власної ідентичності (у різних її проявах) формує своєрідний імунітет до включеності у нечесні політичні ігри. Тут же варто наголосити, що ідентичність є ключовою для психологічного благополуччя і дослідження ідентичності з психологічної та філософської точки зору дозволяє зрозуміти, як самооцінка і почуття належності до певної культурної, соціальної спільноти впливають на індивідуальне щастя та соціальну адаптацію.

Доволі актуальними і трендовими сьогодні виступають культурологічні студії, в рамках яких ідентичність досліджується як сутність, що формується і репрезентується у різноманітних культурних контекстах, практиках і продуктах (літературі, кіно, образотворчому мистецтві, мас-медіа, дизайні, під час проведення різних івентів, місцевих акцій, фестивалів, конкурсів і т.п.).

Також сучасне суспільство стикається з різноманітністю етнічних, національних та релігійних ідентичностей. Дослідження ідентичності

допомагають розуміти динаміку таких груп та їх толерантну взаємодію і комунікацію.

Отож, спробуємо конкретизувати визначення феномену ідентичності і з'ясуємо механізми її усвідомлення та прийняття. У Енциклопедії Сучасної України говориться: «Ідентичність (від лат. *identicus* – однаковий, тотожний) – рівнозначність, тотожність, однаковість. Термін застосовують для позначень, що мають справу з «тим самим». Дію установа ідентичності називають ідентифікацією» [2]. Таким чином, для самоідентифікації має бути наявним ще один об'єкт (суб'єкт, група), з яким ми себе співставляємо, порівнюємо і або ототожнюємо, ідентифікуючи себе з ним, чи ні. В останньому випадку процес ідентифікації продовжується. Ідентичність – невід'ємна характеристика людини, що виявляється у визнанні своєї унікальності, з одного боку, і усвідомленні своєї приналежності до певної соціальної групи, з іншого боку. На теоретичному рівні прийнято розрізняти індивідуальну (особисту) ідентичність і колективну (групову). На практиці ці рівні ідентичності взаємопереплетені і взаємозумовлюють один одного. Індивідуальна ідентичність сфокусована переважно на тих особистісних якостях, які вирізняють нас з-поміж інших, формують нашу унікальність і неповторність. Колективна ідентичність формується на усвідомленні і прийнятті спільних рис з групою (колективом).

Формування індивідуальної та колективної ідентичності є доволі складним процесом, на який впливає чимало різних чинників. Передусім – це соціальне оточення, яке включає родинне коло, друзів, школу, позашкільні заклади, мас-медіа та інші соціальні структури, які загалом впливають на формування наших цінностей, переконань і стереотипів, і на те, як ми відчуваємо себе у світі. Тут же активується культурне середовище – мова, традиції, обряди, культурні норми і звичаї, які ми засвоюємо внаслідок виховання в певній культурі і які формують нашу культурну ідентичність. При цьому історичний контекст (події, соціально-політичні потрясіння і конфлікти в історії країни чи певної спільноти) є також доволі впливовим чинником на шляху пошуків власної ідентичності.

Окрім згаданих загальних об'єктивних передумов, що визначають характер формування нашої ідентичності, варто не забувати і про впливовість суб'єктивних індивідуальних особливостей на наше самоусвідомлення і самосприйняття. Відтак, біологічна стать, генетика і фізичні характеристики впливають на те, як ми відчуваємо себе у своєму тілі і як на цій основі вибудовуємо ставлення до інших. Очікування щодо поведінки, інтересів і можливостей на основі гендеру можуть впливати на формування гендерної ідентичності. Соціальна

мобільність, фінансова забезпеченість, економічні умови і доступ до ресурсів здатні впливати на сприйняття своєї ролі і позиції в суспільстві. І загалом, рівень освіченості, загальна ерудиція, морально-етичне виховання і життєвий досвід відіграють ключову роль у тому, як ми визначаємо себе і свою ідентичність.

Усі ці фактори, взаємодіючи між собою, здатні змінюватися протягом життя людини і таким чином зумовлювати динамічність і трансформацію різних форм ідентичності.

Новітнім фактором, який нині кардинально змінює соціокультурний контекст формування ідентичності особистості, є цифровізація культури [3]. Так, цифрові технології дозволяють носіям різних культур безперешкодно спілкуватися та співпрацювати, що сприяє змішанню і взаємодії різних культурних впливів. Це призводить до утворення нових гібридних культурних ідентичностей, які об'єднують елементи різних традицій та виражаються через цифрові медіа.

Соціальні мережі стають популярною платформою для самопрезентації, інформування про особистий бренд, стиль життя, візуальний образ. Така практика піднімає питання «подвійної» чи «хибної» ідентичності, коли створений візуальний образ у соціальних мережах не тотожний реальному прототипу і при цьому він більше цінується і рекламується.

Також інтернет і цифрові технології дозволяють зберігати і обмінюватися персональними історіями, фотографіями, відео та іншими матеріалами, що стосуються особистої ідентичності. Це сприяє самопізнанню і визначенню себе через цифрову пам'ять (цифрова меморія). Інтернет створює простір для вираження політичних, соціальних і культурних переконань та уподобань, що може змінювати чи зміцнювати ідентичність окремих груп і спільнот. Крім цього цифрові технології змінюють способи творення, поширення і сприйняття творів мистецтва (літератури, музики, живопису, кіно) та інших форм культурного вираження. Така тенденція поширення цифрового мистецтва впливає на усвідомлення людьми своєї культурної приналежності та ідентичності.

Отже, цифровізація культури відкриває нові можливості для самовираження і сприяє мультикультурному діалогу, водночас формуючи виклики щодо збереження культурної різноманітності і особистої ідентичності в умовах глобалізації. З одного боку, цифрові засоби комунікації дозволяють зберігати, поширювати та збагачувати культурні вирази та традиції. З іншого боку, цифрова технологія може призвести до уніфікації культури та втрати самобутніх автентичних проявів окремих культур. Тому на часі розробка спеціальних заходів (захист авторських прав на цифровий контент, підтримка мовних

меншин та автентичних культурних традицій та інш.) для збереження і підтримки самобутності в різних культурах, а також розвиток цифрових інструментів для збереження та доступу до культурної спадщини.

Література:

1. Голоденко О. Аналіз теоретичних підходів до вивчення феномену ідентичності в соціогуманітарних науках. Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Леся Українки, 2013. № 1(2). С. 37–40.

2. Лісовий В. С. Ідентичність. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-13770>

3. Пилипенко С. Моїсеєва Н. Омельченко Г. Культурна ідентичність особистості в умовах глобалізації та інформатизації сучасності. *Innovative solutions in modern science*. 2017. № 1(10). Р. 1–8.

4. Поліщук Ю. Теоретичні виміри етнічної і національної ідентичностей. Наукові записки. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2013. Вип. 2. С. 197–213.

5. Столярчук Н. Культурна ідентичність у полі культурологічної рефлексії. *Актуальні проблеми розвитку українського та зарубіжного мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 75–79.